

BERNARD LORY, *Le Sort de l'Héritage Ottomane en Bulgarie. L'Exemple des Villes Bulgares 1878-1900*, İstanbul 1985, VIII+235 sayfa. Publié par l'initiative et avec le concours de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul et de l'Association pour le Développement des Études Turques (Paris). Varia Turcica serisinin I'inci cildir. Yayımlı dağıtmayı üstlenen İstanbul'daki Isis yayınevindir. Ederi yazılı değil.

İçinde bulunduğumuz yıllarda yakın komşumuz olan Bulgaristan ile aramızda keskin bir uyumsuzluk havası yaratıldı. Bilhassa 1984 yılı sonunda başlayan, ülkedeki Türk varlığına yapılan aşırı baskılar büyük boyutlara ulaştı ve geleneksel Türk-Müslüman isimlerinin değiştirilmesi ve insanların zorla Bulgar adı almaları yanında, yüzyıllardan beri sürdürdükleri geleneklerinden vazgeçmeleri, silah zoruna varan davranışlarla istendi. Bir ülkenin iç sorunlarına karışmak ve devletlerin siyasi tutumlarını eleştirmek hassas bir konudur. Ayrıca gizli devlet sırlarını henüz bilmediğimiz için, daha fazla konuşmamız mümkün değildir. Tuhaf olan taraf, Balkan Yarımadası'nda en iyi komşuluk ilişkileri içinde olmamız gereken Yunan ve Bulgar toplulukları ile ilişkilerin gergin bir duruma girmesidir. Yüzyılların getirdiği kalıntılarla yaşayan beraberlik havası daha güçlü olması gerekirken, acı bir uzlaşmaz tutum gün geçtikçe kuvvetleniyor. Halbuki bilimsel çalışmalar her yönü ile halk toplulukları arasında beraberliği gösterir. Bu çalışmaları daha ileri düzeye götürmek için araştırma merkezleri meydana getirilir, yeni yayınlar da hızla devam ettirilir. Toplumların kendilerine özgü devlet yöntemleri kurup tarih sahnesine çıktıklarını her evrede görmekteyiz. Bunu yaparken geçmişi topluca unutmaya kalkışmanın bir yararı olmadığı belli olmakla beraber, şovenizm dediğimiz aşırı tutku insanları bazan etki altına alıyor ve bu devlet yapısına da uzanıyor. Halbuki tarihsel anılar çok defa insanların toplu yaşayışta nasıl güzel eserler ortaya çıkardığını ispat ediyor ki, şimdi elimiz altında duran eser bunlardır.

Eser, esas olarak şehir'i örnek almakta, Balkanlardaki Türk etkisine değinmektedir. Türkler uzun süre buralarda yoğun bir biçimde bulundular. Bu arada da Bulgaristan topraklarında kendilerine özgü bir yönetim düzeni yarattılar. Bunun sonucu Türk nüfus şehirlerde yaşarken Bulgar çiftçisi ise köy ve sair kırsal kesimlere çekildi. Buralarda çalışmaları belirli bir dağınıklık ve düşünce düzeyinde bir sarsıntı meydana getirdi. Bununla birlikte tarihimizde Vidin ayaklanması diye tanınan olay bile, böyle bir dağınıklığa karşı, gene de insan oğlunun isterse nasıl bir organize hareket kuracağını ortaya koymaktadır. ¹ Şehirlerde yaşamakta olan Türk yöneticiler ve ileri gelenler de, merkezi yönetime bağlı kalmakla beraber, kendi başlarına buyruk tavır takınmaları eksik olmuyordu. Aradaki bağların kopması ve İstanbul'dan sağlanan desteğin yok olması üzerine çoğunluğa sahip Türkler kısa

¹ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Ankara 1943.

zamanda yok oldular ve yönetim Bulgarların eline geçmeğe başladı. İşte yazar bu hususları ele almıştır. Osmanlı'nın her türlü etkisinden kurtulmağa kalkışılması, Bulgarca'da yeni terimlerin ortaya atılması ve geleneklerin değiştirilmesine geçildi. Bu nasıl gerçekleşti? Öncelikle tarım reformu uygulandı (s. 83-88). Köylüler toprak sahibi yapılırken ürettikleri malları da Bulgar tüccarlar ve celepler satmağa başladılar. Ticaret dengesi de Türkiye'den diğer komşu ülkelere doğru kaymağa başlayınca, yeni önlemler yaratmağa başladılar. Uygulanan yasaların büyük bir kısmı ise Osmanlı döneminden kalma idi. Köylerde uygulanan tefecilik sistemi bile uzun zaman değiştirilemedi. Fakat Türkler elinde bulunan toprakların ve vakıfların yönetiminde, nasılsa, kalan verimli arazi köylüye dağıtılmağa başlanınca durum değişti. Bu değişiklik şehirlere de yansıdı, Türklerin evleri ellerinden alındı (s. 122-144). Yeni yaşama uyum sağlamak için kendi yöntemlerini geliştirmeye çabalayan Bulgarlar, gene de alıştıkları terimleri ve özellikleri uzun zaman üzerlerinden atamadılar. Gelenekler ve alışkanlıklardan vazgeçmek hiç de kolay değildi. Bunu da ancak okul yoluyla gerçekleştirmek, yeni yetişen nesle değişik bir yol çizmek için yer adlarının (s. 185 vd.) ve eğitim yöntemlerinin değiştirilmesine geçildi. Varılan sonuç çok hoş oldu. Bulgarlar şehirlere göçüp yönetici oldular. Türkler kırsal kesimlerde eski geleneklerini devam ettirdiler. Bu kez tarım ürünleri iyi para edince Türk köylüler zenginleşmeğe başladılar. Yıllarca tarım küçümsendi ve sanayi ürünlerine değer verildi. Halbuki birbirlerinden ayrılmaz parçalardır. Türklerin yeni yaşam koşullarına ayak uydurması ve geleneklerine bağlı kalmaları, arada yapılan anlaşmalar ile pekiştirilince yeni sorunlar birbirini izledi. Lozan Barışı sırasında karşılıklı nüfus değişimi planlanmakla beraber Balkan Paktı gibi tutumlarla, Bulgaristan Türk varlığı ayakta tutuldu. Bu gelişmenin ilk izlerini bir gazeteci yerinde gözledi.² Bunun kökenleri ise, Bulgar prensliğinin kurulmasından hemen sonra Bulgarların belirli bir ekonomik düzeye kavuşmasıdır ki; aslı olmadığı elimizdeki kitaptan anlaşılıyor. Evlerinde istemeden de olsa Türk geleneğini sürdüren ve hatta hukuk alışkanlığını bile aynen devam ettiren Bulgar devleti, ne kadar istese de, bu varlığı kesinkes ortadan kaldırmaz. Tarihsel kanıtların bıraktığı izler kitaplıklar ve arşivlerde bulundukça izi silinmez.³ Bir mutfak mirasının bile bıraktığı izler acaba kolay mı silinir (s. 134-140)? Çağdaş gelişmeler içinde belki yenileşmeyi öne sürebiliriz. Fakat bu yenileşme ve esas itibarıyla güncelleşme Bulgar geleneğini de beraberinde ortadan kaldırır. Geleneklere bağlılık tutuculuk değil, maddeleşmeye karşı toplumun ve insanların kendilerini korumasıdır. Komşudan iyi bir şey almak hiç de ayıp değildir. Tuhaf olan, bir yerden kaçayım derken başka bir yönetimin peyki olmak ve bu arada bir kültür kalıntısını toptan inkârdır. İki ülke arasında yapılan sözleşmelerin ve görüşmelerin hiç kıymeti olamaz. Bunları yürürlükte tutmak, karşılıklı anlayışla olur.

² Yaşar Nabi (Nayır), *Balkanlar ve Türklük*, Ankara 1936, s. 126, Bulgaristan Türkleri.

³ Bu konuda son zamanlarda epey yayın yapıldı, B.N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 1985. O. Kesioğlu, *Bulgaristan'da Türkler*, Ankara 1985. P. Tuğlacı, *Bulgaristan ve Türkiye*, İstanbul 1983. *Batılı Gözüyle Balkanlarda Türk Şehir ve Eserleri*, Ankara 1986.

Kitap bu tarz çalışma için önyargısı olmayacak biri tarafından hazırlanmış ve tarafsız bir kuruluş tarafından da yayınlanmıştır. Bunu başaranlar diğer ülke kitaplıklarına girip bilim adamlarını harekete geçirmiş bulunuyorlar ki, amaç gerçekleşmiştir.

Doç. Dr. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU